

A TERMÉSZETTUDÓS HERMAN OTTÓ

ALLODIATORIS IRMA

Mielőtt ismertetném Herman Ottó életének azokat a kiemelkedő állomásait amikor természettudományokkal foglalkozott, idézem saját szavait, melyek természetszeretétét tükrözik: „Gyermekéveim legszebb emlékei a Bükk-erdőből mosolyognak felém. Hányszor osontam ki a házból, bemélyedtem a bükkösbe, az egyetlen templomba, amelyben igazán szívem és eszem szerint ájtatos tudok lenni...”

Életrajzát csak egészen nagy vonásokban ismertetem: 1835. június 28-án született Breznóbányán, ahol apja kincstári kirurgus (orvos) volt. A Révai lexikon szerint Alsóhámorban született, de e téves adatot maga Herman Ottó írta, Lambrecht Kálmán szeme láttára. A német származású fiatal gyermek tanárai hatására magyar akart lenni és azzá is lett. Mire a névmagyarosításra került volna a sor, akkorra már világhírű ember volt, így csak nevének magyaros írását vezette be a köztudatba. Apja is nevezetes ornitológus volt, aki összeköttetésben volt az idősebb Brehmel, Naumann-nal és hazánkban Petényi Salamon Jánossal. A fiatal fiú így apja oldalán barátkozott meg a természettel, különösen a madarak világával. A fiatal Ottónak szilaj, fékezhetetlen természete volt, mintagyermeknek egyáltalában nem volt nevezhető, inkább vadóc volt, kerülte a társaságot, amikor csak tehette elszökött otthonról, néha mezítláb is, ennek volt az eredménye a sok meghűlés, és fülfájás, ami végül már egészen fiatalkorában erősen nagyothallóvá tette Herman Ottót, később meg teljesen süket lett.

Ami iskolai tanulmányait illeti e téren nem volt semmi baj, kitűnően tanult. Miskolcon Máday Károly volt feledhetetlen tanára, aki az izzó magyarság csíráit elvetette lelkébe. A tizenhárom éves Ottó is jelentkezett katonának a szabadságharc kitörésekor, de korhatár alatt volt, így szülői beleegyezés kellett volna, amit apja nem adott meg. A világosi fegyverletétel híre valósággal lesújtotta a fiatal fiút, aki keserűen zokogott és úgy siratta a szabadságot. E miatt nem akart tovább tanulni, így lett előbb Miskolcon, majd Korompán lakatosinas. 1853-at írtak, amikor már második önálló útját teszi meg. Ekkor született meg benne az elhatározás, hogy Bécsben beiratkozik a politechnika előkészítő tanfolyamára. Az elhatározást tett követte, de apja hamarosan meghalt, így a majdnem gyermek Ottónak kenyérkereset után kellett néznie. 1854 május végétől 1856. december 17-ig géplakatosinasként szolgált egy bécsi cégnél. Minden szabadidejét ez időben a bécsi természettudományi Múzeumban töltötte, ahol az ásványok, kövületek, növények és állatok világával ismerkedett.

Itt ismerkedett meg Brunner von Wattenwylllel, aki felfedezte rajzkészségét és vele illusztráltatta az egyenesszárnyú rovarokról szóló dolgozatát. Brunnertól kapta az első tudományos irodalmat is, amit esténként mécsvilág mellett szinte falt.

Közbejött a katonáskodás, amiért a sorozáson nem jelent meg, úgy gondolván, hogy nagyothallása miatt úgyis felmentik, nem ez történt, hanem 12 évre sorozták be. 1859-ben útnak indították csapatát az osztrák olasz frontra, de menetközben a végcélt megmászították, így a gyalogolás közben módja volt a tengert tanulmányozni. Nem törődött a zapistráanggal (ami a Zapfenstreich magyarosított alakja és takarodót jelent, sem a fenyegető paragrafusokkal, melyek minden engedetlenséget golyó általi halállal akartak megtorolni. Tanulmányozta a dagályt, nézte a sirály röptét, amellyel a hullám szintjét követte, és gyűjtött sok-sok szép tengeri csigát, tintahalat és rákot. Szorgalmának, szép írásának és rajzkészségének köszönhető, hogy négy év 11 hónap és két nap múlva leszerelték. Ekkor már 26 éves volt. Életének következő három évéről nem sokat tudunk, maga később egyik cikkében nyilatkozik ez évekről. Ebből kitűnik, hogy nemcsak az olasz, hanem a lengyel forradalomban is résztvett 1863-ban fényképésműhelyt nyitottak Dax János, Wagner János és Herman Ottó Kőszegen. Kis ideig élt meg ebből, aztán összevesztek és Herman Ottó annyira megsömörölt a fényképektől, hogy többé egyetlen cikkét sem illusztrálta mással, mint sajátkezü rajzaival. Kőszegi tartózkodása alatt ismerkedett meg Chernel Kálmánnal, aki megtanította a madártömésre, majd javaslatára megpályázta az Erdélyi Múzeumban meghirdetett konzervatori állást. Herman Ottó egy pacsirta albinót küldött pályázatával, melyhez támogatást írt Chernel Kálmán is. Így került egy munkahelyre Brassai Sámuel és Herman Ottó. Amennyire sokban megegyezett természetük, annyira ellentétes is volt és ez indokolja azt, hogy sohasem tudtak igazán felmelegedni egymás iránt. Brassai az elméleteket hajszolta és igyekezett mindent megtanulni, Herman a nagy általánosságok, a nagy egységek meglátása felé tör. Herman a következőket mondja magáról: „Nekem rendszeren saját s oly utaim vannak, amelyek nagyon is eltérnek bizonyos kényelmesre taposott éppen ezért sok emberre nézve unalmas utaktól, sőt utam nem egyszer kacskaringós is. De már abban bizonyos vagyok, hogy utaimon célt érünk.” Mindegyikük tisztelte egymás egyéniségét, de barátságuk nem fejlődött túl a hivatali érintkezésen, különösebben nem is keresték egymás társaságát.

Herman 30 éves volt, amikor megkezdte komoly, de rendszertelen tanulását, miután Kolozsvárott könyvtár is rendelkezésére állott a Múzeumban. Ekkor kezdte meg a rendszeres gyűjtést is, de nem elégedett meg ezzel, hanem az anyagot meghatározta és rendezte, egyben megkezdte tanulmányai publikálását is. Első tanulmánya 1864-ben jelent meg, a kaba sólyomról szólt. 1914-ben amikor kidőlt az élők sorából 1140 cikket, könyvet és tanulmányt hagyott forrón szeretett nemzetére.

Nem készült specialistának, hanem az élet titkaiba több irányba hatol be. Brunner hatására tovább folytatta az egyenesszárnyúak tanulmányozását, majd érdeklődését hamarosan a pókok kötik le, ez azért történt, mert aránylag nem sokat tudtak akkoriban ezen állatcsoport életéről, ami Herman Ottónak eleinte szinte megmagyarázhatatlan csoda volt. De fel akarta venni a harcot az állatok

érdekében a nagyközönségben begyökerezett irtózattal, ami szerinte tudatlanságból fakadt, végül is Ő győzött. Könyve tartalmazta a pókok anatómiáját, rendszerét, életét, szövésüket-fonásukat és szerepüket a természet háztartásában, ez egycsapásra ünnepezt tudóssá és íróvá avatta.

Gyűjtőterülete a Mezőség tóisorozata volt. E tóvidék zárt önálló biotop, mely a Szamos, a Maros között elterülő Bethlen, Dés, Szamosújvár, Kolozsvár, Torda, Gyéres, Marosvásárhely, Szászrégen, Teke és Beszterce által határolt terület, szénafüves, bükkös, tölgyes vidék. Az év minden szakában kijárt ide Herman Ottó, hogy megfigyelje a faunát, állatai életét. Igen gyakran hónapokra kiköltözött ide és hajnalpirkadástól esthajnalig, illetve az esthajnali csillag feltűnéseig végezte megfigyeléseit. Itt kelti fel érdeklődését a természet hatalmas, titokzatos népvándorlása: a madárvonulás. Három évtized múlva e jelenség tanulmányozására intézetet alapít. 1867-ben tavasszal kiment a tóisorozat felső részére. Gyeke község legszélén ütötte fel obszervatóriumát egy dűledező, széljárta épületben és itt végezte megfigyeléseit. Maga így ír erről: „A hihetetlenül csekély költséggel, de a viszonyokhoz képest elég jó eszközökkel, ezek között az akkoriban oly híres Negretti-féle aneroid s a még híresebb Kapeller-féle barometrum, egy páratlan vizsla, egy ladik, pár jó, de csak előlről tölthető fegyver, a madarak preparálásához szükséges szerszám és kellék kiadták az egy szekérre valót, amelyen segédemmel Klir János múzeumi preparátorral elindultam.”

A fiatal kutató nemzedék kineveti e primitív expedíciós felszerelést, mert ily utat csak a legmodernebb felszereléssel tudnak elképzelni, különösen, ha hozzá számítjuk azt a ténny is, hogy a költségeket Herman Ottó is, mások is a saját zsebükből fizették. Akkoriban a műszer pontosságát pótolta a megfigyelő éles szeme, a sok kényelmi berendezést a kutató vasakarát és törhetetlen energiája. Viszont mindig remek eredménnyel tért vissza. A madárvonulási megfigyelésekhez összegyűjtötte Erdély különböző szakembereit, akik mind beálltak, hogy minél korszerűbben végezhesék a madárfigyelést. Teljesen begyűjtötték a Mezőség faunáját. Elment Herman gyűjteni a Vlegyászára is, majd Pozsonyba utazott a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlésére, hogy az ország más területén működő szaktársaival összeismerkedjék. Ez időben indultak el első gondosan megírt levelei, melyek mindegyike egy-egy kerek Herman mű. Levelezése lassanként az egész világra kiterjedt. Érdeklődési köre is bővül, 1868 őszén felkereste a pesterei Igric barlangot, amelybe a jégkorban a barlangi medve százával húzódott be, hogy e gyűjtéssel megvesse az alapjait a kolozsvári múzeum őslénytani gyűjteményének.

1869-ben félhónapot a télen Mezőzáhon jeges halászzal töltött, halászati eszközökkel is gyarapítva a múzeum gyűjteményét, a fejlődés hónapról-hónapra regisztrálható volt. Egyetlen mezősegi gyűjtőúton 2343 állatot hozott be magával, a tojásgyűjteményt a semmiből teremtette meg. Amikor eljött Kolozsvárról 212 fajnak, 2869, gondosan kifűjt, kipreparált, meghatározott tojása sorakozott egymás mellett a fiókokban. Ő vetette meg a csontvázgyűjtemény alapjait is, a kezdetleges rovargyűjteményt sokezer példánnyal gyarapította. Munkája elismeréséül a havi 25 forintos fizetését évi 600 forintra emelték fel, amihez 200 forint szálláspénz is járult, és a konzervátorból, első őrsegédde neveztek ki.

A havi 50 Forint természetesen nem jelentett gondtalan megélhetést számára, ezért a kolozsvári *Ellenzék*, majd a Magyar Polgár című lapoknak írt szabad idejében apróbb tanulmányokat, társadalmi vonatkozású cikkeket, később ő vezette a színházi rovatot is. Ez időben indult meg színházi pályáján Jászai Mari, akihez mélységes vonzalom fűzte hosszú éveken át, de amit Jászai nem vett komolyan, csak később ébredt rá, hogy Herman Ottóval milyen hűséges jó barátot veszített.

Gyűjtési területét most már kiterjeszti az ásványokra és kőzetekre is, így a ditroit és szienit begyűjtése is a nevéhez fűződik. Néhány gyűjtőútjára elkísérte őt Pungur Gyula fiatal lelkész-növendék, akit rábeszélrt arra, hogy tanulmányozza a tücsökök életét, amiből megszületett Pungur tücsök monográfiája, később pedig a szerző Herman Ottó Madártani Intézetébe került.

Naplójában 1869. augusztus 7-én igen elkeseredett bejegyzés olvasható, ez rosszat sejtet, valóban így volt, mert Herman Ottó már nem tudott megmaradni a Múzeumban, anyagi helyzete mind kétségbeejtőbb lett. A lavina legördültét nem várta meg, hanem 1871. március 4-én írásban elkészítte a Múzeumtól, búcsúorai végén a következőt írta: „Üres kézzel nem jöttem, de üres kézzel távozom.” Ezután csak az újságírásból tartotta fenn magát. Új rovatot nyit az újságban Új Erdélyi Múzeum címen, de beállt még a Neue Freie Presse bécsi szerkesztőségébe is, és ekkor írja elkeseredett levelét Tschuzi lóvagnak, osztrák ornitológusnak: „Délelőtt társszerkesztője vagyok a Magyar Polgár című politikai lapnak, ebből élek, délután rendezgetem zoológiai jegyzeteimet és dolgozom pók monográfiámon.”

A napi kenyérgondok mellett tele van ötlettel, tervekkel. A pókok mellett a Thamnotrizonok érdeklik elsősorban, de nem hagyja abba madarászati tanulmányait sem. Ez időben Tschuzinak írott levelében a mogyorósszajkó sokat vitatott tojását lerajzolta, hozzáfűzte, hogy megkezdte a madártojások mikroszkópi vizsgálatát. Ez azért is érdekes, mert e levél kelte 1872. decembere, amikor Nathusius és Blasius elkezdtek a tojáshéj mikroszkópi vizsgálatát, amiről Hermannak fogalma sem volt. Az 1872-es választások eredményével nem értett egyet és a kormánybiztos beszédének megjelentetése után két sorban elbúcsúzott a Magyar Polgár közönségétől, tudatva, hogy „megszűnt e lap munkatársá lenni”. Még aznap este útnak indult, barátai közül páran elkísérték, betértek Felek határában a csárdába, ahol három pohár szíverősítő, három szivar kifizetése után 22 fillér maradt a zsebében. Útközben eszébe jutott, hogy Bedőházi barátja nem egy alkalommal hívta, hogy látogassa meg, így betért a kúriára, a következő szavakkal „Eljöttem János hozzád béresnek, befogadsz-e?” Vendégként helyezte el őt Bedőházi, azzal a kéréssel, hogy őszig folytassa a pókok tanulmányozását. Ez időben újra a természet megfigyelésének élhetett. Amikor az érő szőlő a darazsakat, a rigókon és seregélyeken kívül, odacsalta, ezek meg a darazsölyveket, ez utóbbiak begyét felvágta, hogy megállapíthassa, mennyi darazsat pusztít el egy-egy madár. Akkor még nem volt fogalma arról, hogy évtizedek múltán a megalapítandó intézetnek e begyártalom vizsgálat lesz egyik alapvető pillére. Szászvevesszősön felkereste a megyei gazdák körét, ahol felolvasásokat tartott a gazdasági rovarban és madártan kérdéseiről, a megyei gazdasági kiállításon meg tanulságos gyűjteményeket mutatott be. Szem-

léltető készítményeken bemutatta a lódarázs fejlődését és kártevését. A téli hónapokban dolgozott a pók munkán és olvasta Darwint és Haeckelt.

1873 őszén Herman Ottó döntött, hogy tovább nem akar kegyelemkenyéren élni, elment Bécsbe, ahol felkereste Brunner von Wattenwyllt, hogy megbeszélje tanulmányai sorsát, majd visszatért Kolozsvárra. Nem lévén azonban sem otthona sem állása, elszerződött Bécsbe, hogy befejezi monográfiáit, majd expedíciót vezet Afrika nyugati partjaira, Kamerunba. Terve keresztül viteléhez azonban pénzre volt szüksége, így megegyeszer visszatért Kolozsvárra, ahol matinét rendezett 1873. február 2-án, melyen összejött annyi pénz, hogy Nagyváradon át elindulhatott, de csak Pestig jutott, Afrikáig sohasem. Ez id. Szily Kálmánnak a Természettudományi Társulat akkori első titkárának volt köszönhető. Szily ugyanis felkereste Frivaldszky Jánost a Nemzeti Múzeum Állattárának akkori igazgatóját és megbeszéltek Herman Ottó itthontartásának módját: A Természettudományi Társulat megbízta Hermant Magyarországi pókfaunájának a megírásával, ívenként 30 forintot ajánlottak fel neki és rögtön kiutaltak 2000 forintot. A munka elkészülte, illetve megjelenése után derült ki, hogy milyen alacsony volt a honorárium. Három kéthasábos kötetben a munka magyar és német nyelven jelent meg, a magyar zoológiai irodalom első európai színvonalon mozgó, sőt azt sok tekintetben felül is múló munka volt. Hézagpótló, alapvető, évtizedeken keresztül mintául szolgáló remekmű lett belőle. E pénzből bejárta és tanulmányozta az ország egész területét, sőt Bécset is, ahol megszerezte a nálunk fel nem lelhető irodalmat. Megteremtette e munkájában a magyar tudományos műnyelvet is, így laikusok számára is élvezetessé tudta tenni munkáját. Ehhez a szövöszék és takácsművészet mesterszavait is tanulmányozta. A fogasserte, sámjakarom és a nyüst szavak ekkor kerültek be a magyar állattani irodalomba. Így ír: A hazánk pókjainál észlelhető szövetek két csoportba sorolhatók: 1. hurkolt szövetek, 2. nemezfélék: A hurkolt hálók a préda megejtésére, a nemezesek legtöbbször, de nem mindig az állat lakását, ezenkívül legtöbb esetben a költőhelyet is jelentik. Megmagyarázza a pókok rejtélyes vándorlását a vénasszonyok nyarán gyakorta látható őszifonal, vagy bikanyál segítségével. A Magyarország pókfaunája igen élvezetes olvasmány, de részletesebb ismertetése igen messze vezetne. Könyvéből küldött az emigrációban élő Kossuth Lajosnak is, akitől 1876. május 4-i keltezéssel igen meleghangú gratuláló levél érkezett, kihangsúlyozva az ábrák szépségét is, meg a könyv hasznosságát.

Herman Ottó e monográfiával, olyan névjegyet mutatott a hazai és külföldi szakembereknek, amit kevés ilyen korú kutató tehet meg. 40 éves korában nyújtotta benne egy férfiolet munkáját az élettudományoknak. További munkája egy merőben új, idehaza addig mellőzött tudomány területére viszi őt, a néprajzra. Az itt elért eredményeiről majd a következő előadó szól.

Herman Ottó szerint a vérbeli természettudós mindig kissé polihisztor is, nem tud csak hangyász, pókász, vagy legyész lenni, mert a hangya, a pók és a légy egy-egy lánczeme egy hatalmas végeláthatatlan fejlődési sornak, függ a szomszédos tagjaitól e sornak, maga is más szervezetekből él és más szervezetnek esik áldozatul. Tehát nem lehet elzárkózni a tudás elefántcsonttornyába, ott kell, hogy tartsa kezét az élet, az események, a történések lüktető pulzusán, hogy bármelyik pillanatban bekapcsolódhasson az életbe, melynek ismerője

csak az lehet, aki részese is annak az ezerarcú, minden pillanatban változó életnek.

1873 nyarán hazánkban felütötte fejét a szőlők rettegett réme a filoxéra, ott látjuk Herman Ottót is a mentőakcióban. Bejárja a német bortermő vidékeket és röpiratokban, cikkeken, előadásokban világosítja fel a gazdákat az apró rovar elleni küzdelemre.

A pók munka elkészültével anyagi gondjai újból égetőkké váltak. Egy szép napon a Nemzeti Múzeumba Frivaldszky Jánoshoz ment és bemutatkozott a következőképpen: „Én Herman Ottó vagyok, adjon nekem az úr kenyeret.” 1875 februárjában Trefort Ágoston ki is nevezte az állattárhoz őrségédnek. A fizetése és a lakbéré most is ugyanannyi volt, mint amikor Kolozsvárról eljött, 600 forint és 200 forint. Szorgalmasan írogatta tehát a különböző újságoknak útirajzeit és színes tárcáit, természeti képeit. Munkatársa a Vasárnapi Újságnak, a Fővárosi Lapoknak, a Magyarországnak, és a Nagyvilágnak, a Természettudományi Közlönynek és a korabeli vicclapoknak: a Borsszem Jankónak és a Bolond Istóknak. Az utóbbiak számtalan esetben közölték valamelyik tréfáját vagy sikerült karikatúráját. Herman szerette a humor tiszta vizét ez úgy hozzátartozott lényéhez, mint a fűszer az ételekhez.

Ebben az időben Herman Ottó a Nemzeti Múzeum épületének földszintjén lakott a Kálvin tér és a Múzeum krt. sarkán. Két szobás lakása valóságos eleven múzeum volt. Egyik szobában volt ismert viperája, rovarkalitikában a pókjai és hűséges Csóri kutyája. A Múzeum Sándor utcai (ma Bródy Sándor utca), oldalán lakott Pulszky Ferenc a tudományos élet nagy amatőre a Múzeum igazgatója, kinek egyénisége patinát jelentett a hetvenes évek magyar közéletében. Mindketten excentrikus megjelenésűek voltak, a korabeli vicclapokban hol egyikük, hol másikuk, hol mindketten igen sokszor szerepeltek. Herman Ottó a madarak osztályát vette át kinevezésekor az Állattárban, Petényi Salamon János örökét. Az elért eredményeket annyira a magáévá tette, hogy kiadta Petényi hátrahagyott és még megtalálható feljegyzéseit: „Reliquia Petényiana” címmel. Ez idő tájt kezdik foglalkoztatni a halak is, e téren is Petényi örökébe lépett, mert a múzeumban megtalált egy olyan jegyzéket halakról Petényitől, melyben 67 halfaj és fajta leírása, valamint népies magyar neve is megtalálható, amit a halászok is használnak.

Herman Ottó nemcsak tollal, hanem szóval is szolgált a természettudományos műveltséget. A Természettudományi Társulat népszerű estélyein óriási sikerei voltak. Előadásait minden alkalommal igen gondosan készítette elő, illusztrációit óriási csomagolópapírra maga rajzolta. Kimagasló előadásai a következők voltak: a Pókról, a szövés-fonásról és szerepéről a természet háztartásában, A rét zenevilágáról, Az átalakulások világáról, a Nagy útról. A tücsök hangját még le is kottázta a nagyothalló Herman Ottó.

Leírta a csontkorcsolyákat is, melyet ironának nevez és megtalálható majd minden európai népnél, állapítja meg.

50 éves volt Herman Ottó, amikor elvette barátjának nővérét Borosnyai Kamillát, akivel igen élénk tollcsatát vívott. Mikor megbetegedett, megjelent betegágyánál a Judit álnéven író Borosnyai Kamilla, jóbarátja nővére és áldozatosan ápolta a nagybeteg tudóst. Az avasi református templomban esküdtek meg, és a háromi völgyben levő házukban töltötték a mézesheteket. A magyar

halászat könyvének megjelenése után ajánlatot tett a Természettudományi Társulatnak, hogy megírja a magyar madárvilág könyvét, de e munka elvégzéséhez az is szükséges, hogy ismerjék a messzi észak madárvilágát. Ez útjára, Lendl Adolf kísérte el. Herman Ottó 1888. június 5-én indult el. Berlinben útközben megállt és meglátogatta Rudolf Virchowot, a celluláris patológia megalapítóját, akivel élénk vitát folytatott. Eljutott Tromsóba, innen kereste fel Tromsdalt, Risőt, Kvalót a sarkköri természet gyűjtőhelyeit. Megfigyelte a lemmingek tömeges vándorlását, a hófajdok életét, de legnagyobb hatást a Svaerholt madárhegye tette rá. 1891-ben volt Budapesten a II. nemzetközi madarászkongresszus, melynek világraszóló sikere volt. „Ave regina” című cikkét 17 német, 3 francia, 1 angol lap vette át. Herman Ottó tagja volt az állatvédő egyesületnek is. 1890-ben szervezte meg az első madártani megfigyelést, melynek résztvevői között megtaláljuk kora minden neves ornitológusát. Ő teremtette meg a világ első madártani intézetét. Lapot is alapított az Aquilat, mely ma is az Intézmény hivatalos lapja. Állattári munkálkodása idejében alapította meg a Természettudományi Füzeteket, melyben a cikkek két nyelven jelentek meg, hogy nemzetközileg hozzáférhetőek legyenek, e lap utóda az Annales Historico Naturales, Musei Nationalis Hungarici ma is folyamatosan jelenik meg, idegen nyelven.

Száz évvel ezelőtt Cuvier az őslénytan zseniális professzora azt mondta: L'homme fossile n'existe pas, fosszilis ember, vagyis ősember nem volt. Ma már több száz lelőhelyről ismerjük az ősember maradványait, de előbb megtalálták az eszközeit. 1891 nyarán az Avas oldalán házalapozásnál ilyen kődarab került elő, melyet Herman Ottó megkapott, rögtön felismerte az ősember keznyomát. Írásban és szóban hirdette, hogy hazánkban a Bükkben is élt ősember. A geológusok ellenvéleménnyel voltak Herman állításával szemben. E vita majd másfél évtizedig tartott. Végül is Herman Ottónak lett igaza, javaslatára ásatást végeztek a Szeleta barlangban, sorra vették Magyarország összes barlangját, míg végül 1910-ben siker koronázta a kutatást. A répáshutai Balla barlangból előkerült egy gyermek koponya. Ha Herman Ottóra hallgatnak a geológusok, akkor 15 évvel előbb előkerült volna az ősember, mint Krapinán. Herman Ottó boldogsága leírhatatlan volt, életének legszebb diadalát élte át a lelettel. A következő lelet 1932-ben az Eger melletti Subalyukból szintén előkerült ősemberi koponyatöredék.

1896-ra megrendezte az ezredéves kiállítást, majd Párizsban a világkiállítást. 1914. december 27-én halt meg tüdőgyulladás következtében. Elgázolta nagyothallása miatt egy kocsis és a fekvéstől kapta a tüdőgyulladást. Igen nagy embert veszített benne a korabeli magyar természettudomány.